

Näitus „Mälu arheoloogid. Kunstikogu Vitols Contemporary“

Näitusel olevate teoste tutvustused

Kumu kunstimuuseumis
18.11.2022–09.04.2023

Kuraator: Eda Tuulberg
Näituse kujundaja: Anna Škodenko
Graafiline disain: Viktor Gurov
Koordinaator: Tiiu Saadoja

Koostööpartnerid: Riia Kaasaegse Kunsti Keskus,
Läti Kultuuriprojektide Assotsiatsioon

Toetajad: Gemoss, Temnikova & Kasela

Kõik teosed kuuluvad
kunstikogusse Vitols
Contemporary (Riia, Läti)

1 Mircea Nicolae

(Rumeenia, 1980–2020)

Romanian Kiosk Company. 2010.

Ühekanaliline HD-video, värv ja originaalheli

Teoses põimub autori isiklik ajalugu Rumeenia ühiskonna traagiliste sündmustega 20. sajandi teisel poolel. Video algab aastaga 1953, mil sureb Jossif Stalin ja sünnib kunstniku ema. Nii isiklikku kui ka kollektiivset lugu esitatakse filmis läbi Bukaresti arhitektuuri ajaloo, milles keskendutakse kioskitele. Kasutatud vahendid – perekonnafotod, dokumentaalkaadrid ja minajutustaja – lisavad loole usutavust, kuid film balansseerib siiski fiktsiooni piiril, tuues esile mälu fragmentaarsuse, konstrueerituse ja seotuse emotsioonide ja afektidega ning mälestuste salvestumise inimest ümbritsevatesse ruumidesse ja materiaalsesse maailma. Minajutustaja võimendatud neutraalsus moodustab mitmel juhul kontrasti loo traagilisusega: justkui objektiivne, samas nähtavalt subjektiivselt positsioonilt kõneleja nihestab tavapära lähenumist ajalookirjutusele, seades ajalookirjutaja autoriteedi mitmel viisil kahtluse alla. Ajaloo suurte narratiivide asemel tõuseb kesksele kohale ühe perekonna mikroajalugu. Kuulates seda kompleksset ja mitmekihilist jutustust, milles põimuvad ühe pere ja riigi 20. sajandi teise poole ajalugu, tekib mitmel juhul kognitiivne ebakõla. Erinevate vahendite ja strateegiate abil näib video rõhutavat mõtet, et räägitud lugudesse, isegi kui need tunduvad esmapilgul tõetruud, tuleb alati kriitiliselt suhtuda.

2 Inga Meldere

(Läti, sünd 1979)

Krimm. 2007. Õli, lõuend

Sugupuu. 2007. Õli, lõuend

Väärtuslik ost. 2008. Õli, lõuend

Puu. 2008. Õli, lõuend

Nimetu. 2007. Õli, lõuend

Inga Meldere sai inspiratsiooni oma vanaisa 1960. aastatel tehtud fotodest, mis põhiliselt kujutavad pere ühiseid ettevõtmisi ja reise. Mitu fotot on tehtud Krimmi sanatooriumides, kus kunstniku vanaisa käis korduvalt kopsuhaigust ravimas.

Ta armastas teha pikki jalutuskäike ja pargipingil raamatut lugeda. Maalide „Krimm“, „Nimetu“ ja „Väärtuslik ost“ motiivid pärinevad neil jalutuskäikudel sanatooriumi ümbritsevas aedades ja parkides üles võetud fotodelt. Teostel „Sugupuu“ ja „Puu“ on kujutatud Meldere vanaema, keda perekond mäletas vanaisa fotode kaudu. Need on pealtnäha tavalised hetked, mida ühe pere kaks liiget on erinevaid vahendeid kasutades perekonna isiklikku, intiimsesse mällu jäädvustanud. Ehkki fotode ja maalide aines on üks, näeme, kuidas fotode kaudu vahendatud mälu saab nooremalt põlvkonnalt uue tõlgenduse.

3 Eva Kořátková

(Tšehhi, snd 1982)

Eva Kořátková on asetanud inimeste ja ajalooliste esemete fotod nihestatud seostesse. Kollaažides, millest õhkub retro-sürrealismi, on kunstnik arheoloogina visuaalsetest kildudest kokku liiminud kummalised antropomorfsed tegelased. Sel viisil paigutab ta nii ajalooliste esemete kui ka inimeste ja kehaosade kujutised täiesti uude konteksti, ühelt poolt otsides materiaalsete objektide tagant inimlikku ning teisalt sidudes inimesed ajalooliste esemete ja objektidega. Nii tekivad teatavad üldistused, milles inimesed, ideed ja objektid etendavad mõneti ebamugavaid, kuid samas tundeküllaseid ja humoorikaid lugusid.

Valik teoseid sarjast „Nimetu“. 2013. Kollaaž

4 Monika Sosnowska

(Poola, snd 1972)

Monika Sosnowska monumentaalskulptuurid viitavad Ida-Euroopa modernistliku arhitektuuri pärandile. Tuttavad ja argised, peamiselt paneelelamurajoonidega seostuvad materjalid ja vormid on kunstnik võtnud välja nende algupärasest kontekstist ning esitab uusi ruumilis-visuaalseid narratiive, millel ei ole konkreetset algust ega lõppu. Sosnowska jaoks näivad hooned olevat mälupaigad, mida läbivad mitmesugused sotsioloogilised, psühholoogilised ja poliitilised tasandid. Seda peegeldab ka see skulptuur, mis esmapilgul võib tunduda osakesena mõnest lagunevast betoonlinnaosast. Mõjude juhusliku jäänukina minevikust, kannab see endas ajas ja ruumis toimuvaid muutusi. Sealjuures näib autorit eriti huvitavat just nende hoonete üldises kõledas regulaarsuses ootamatult ilmnev korrapäratus, mis sageli on tingitud inimveast.

Nimetu. 2017. Värvitud teras ja betoon

Hoone või ruumi iga kasutaja defineerib oma ümbruse nii visuaalselt kui ka psühholoogiliselt ümber. Nii algab ka selle skulptuuri lugu ikka ja jälle uuesti. Hetkel, mil vaataja satub ruumi, kus domineerivad betoonkamakat läbivad metallvardad, äratavad tuttavad materjalid, lõhnad ja tekstuurid kehamälus nii konkreetsemaid kui ka ebamäärasemaid tundeid, mis jätavad ta balansseerima ebamugava ja üleva vahele.

5 Jānis Avotiņš

(Läti, snd. 1981)

Nimetu. 2015. Õli, lõuend

Nimetu. 2013. Õli, lõuend

Nimetu. 2017. Õli, lõuend

Nimetu. 2012. Pliiats, paber

Nimetu. 2012. Pliiats, paber

Nimetu. 2012. Õli, lõuend

Jānis Avotiņš ammutab inspiratsiooni nõukogude aja visuaalsest pärandist, laenates ja taaskasutades motive, mis pärinevad riigi- ja eraarhiivide fotodelt, retušeeritud illustratsioonidelt ja linnajuhtidest. Sellelt materjalilt eemaldab kunstnik tihti viited, mis võiksid aidata vaatajal pildil olevaid inimesi või objekte ajas ja ruumis määratleda. Seetõttu toimuvad kohtumised Avotiņši maalidel kummituslikult ebamäärases pildiruumis: arhiivifotodelt või raamatutest valitud fragmendid on paigutatud uude konteksti ja atmosfääri. Selline lähenemine võtab tähelepanu alla ka arhiivide suhte olevikuga – arhiivile annab tähenduse just sellega töötav inimene. See paneb meid vaatama arhiividele, mis on tavaliselt põimitud mitmesuguste institutsionaalsete võimusuhetega, uuest, emotsionaalsest vaatepunktist.

6 Olga Tšernõševa

(Venemaa, snd 1962)

Olga Tšernõševa pöörab oma empaatiliste, sotsiaalselt tundlike ning humoorikate teoste kaudu tähelepanu subjektidele ja nähtustele, mis sageli jäävad igapäevasaginas märkamatuks. Kaheksast joonistusest koosnevas sarjas „Põgusalt“ on kujutatud Moskva-Peterburi kiirrongi aknast vilksamisi paistvad väikelinnade ja külade elanikud, kes staatilise linnaruumi või maastiku taustal mõjuvad hajusate, ümbrusega kokku sulavate kogudena. Autor pildistas neid mööda vilksavaid hetki ja põgusaid kohtumisi ning joonistas need hiljem omamoodi

Põgusalt. 2013. Kaheksa
sõejoonistust paberil

mälupraktikana ja mälestuse uuesti tõlgendusena hiljem veel kord üles. Tšernõševa on tabanud ja vahendanud pealtnäha väga argiseid ja ebaolulisi hetki, kuid kujutanud neid juhuslikke kohtumisi, mil paariks sekundiks ristuvad võõraste inimeste rajad ja aegruumid, ometi väärtuslikuna. Kunstnik tunneb, et tänapäeva üha individualistlikumas ühiskonnas on kadumas inimeste kaasaelamisvõime, elav huvi oma ümbruse vastu ning kollektiivsustunne.

7 Blue Noses Group

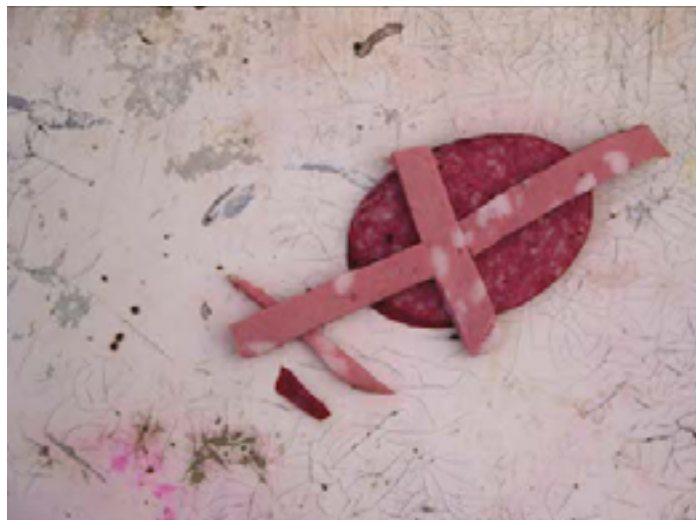
(Venemaa)

Aleksandr Šaburov (sünd 1965)

Vjatšeslav Mizin (sünd 1962)

Köögi-suprematism. 2005.

Kuus värvifotot dibondil

Blue Noses Group'i loomingut iseloomustab paroodia, huumor ja grotesk ning täielik aukartuse puudumine 20. sajandi kõrgkunsti vastu. „Köögi-suprematism“ viitab suprematismile, vene kunstniku Kazimir Malevitši 1915. aastal loodud kunstisuunale. Blue Noses Group on leiva, juustu ja vorstiviilude abil loonud ja üles pildistanud Malevitši teoseid tsiteerivad abstraktsed kompositsioonid. Fotosarja näidati Moskvas Tretjakovi galeriis. Kogu installatsioon rajanes 1915. aastal Petrogradis (Peterburis) toimunud näitusel, kus esmakordselt eksponeeriti Malevitši kuulsat maali „Must ruut“. Ühelt poolt võib Blue Noses Groupi fotosarja vaadelda lihtsalt naljana kunstiajaloo kaanoni aadressil, kuid teisalt sisaldab eksklusiivse kunstivormi ja argiste toiduainete vastandus jõulist sotsiaalset kommentaari. Projekt rõhutab kunstiajalukku kätketud hierarhiaid, tuues selgelt välja, et kunsti ja selle kanoniseeritud ajalugu ei saa vaadelda eraldi poliitilisest ja sotsiaalsest taustast.

8 Leonards Laganovskis

(Läti, sünd 1955)

Leonards Laganovskis opereerib oma 1980.–1990. aastate teostes nõukogude igapäevaelust ja poliitikast tuttavate klišeedega. Tuttavaid sümboleid, teemasid, märke ja motiive kohati absurdi piirini ümber mõtestades väljendab kunstnik kriitikat ühiskondlike võimumehhanismide pihta, mida käsitleb läbi poliitilise, sotsiaalse ja kommertsliku prisma. Nende intellektuaalsete ja kontseptuaalsete mõttemängude tulemuseks on tumeda huumoriga vürtsitatud pildiruumid.

McLenin I. 2008. Digitrükk dibondil

Sellel veidi hilisemal, 2008. aasta fotol on kunstnik paradoksaalselt kokku toonud Nõukogude sotsialismi ja Ameerika kapitalismi. Aukohal triumfeerib Lenini portree, mida ümbritsevad hoopis vähem heroilisena mõjuvad toidupildid. Taldrikutel olevad road näivad olevat kõike muud kui tervislikud ja isuäratavad, ent võiks küsida, mis muudab selle pildi meile tegelikult ebameeldivaks? Kas toit ise või viis, kuidas seda on meile esitletud?

9 Antanas Sutkus

(Leedu, snd 1939)

Nõukogudeaegsed monumendid võivad olla küll avalikust ruumist kõrvaldatud, kuid teataval määral jäävad need alati kollektiivsesse mällu alles. Need monumendid sümboliseerivad keerulist, isiklikest ja kollektiivsetest traumadest läbi põimunud ajalugu, millega tuleb teadlikult tegeleda ning seda kriitiliselt ja konstruktiivselt mõtestada. Neil kollektiivsetel kogemustel ei tohiks lasta unustuse hõlma vajuda, sest need võivad mõnel uuel ja destruktiivsel viisil tagasi pöörduda ning jääda meid nii üksikisikute kui ka ühiskondadena kummitama. Teadlik töö mäluga on tähtis ka seetõttu, et kui need mälu kandjad lihtsalt kõrvale lükata ja unustada, võivad tänapäevased ideoloogiad need kaaperdada ja oma teenistusse rakendada, millel võivad olla kohutavad tagajärjed, nagu lähiminevik on väga valusalt näidanud. Ka Sutkuse foto peegeldab teadlikkust sümbolite, märkide, monumentide ja neid loonud ideoloogiate kummituslikust jõust.

Hüvasti, seltsimehed! Vilnius. 1991. Mustvalge digitrükk

10 Goshka Macuga

(Poola/Suurbritannia, snd 1967)

Goshka Macuga huviorbiidis on kommunismi ajalugu. Arhiivimaterjalidest leitud pealtnäha kokkusobimatute motiivide kõrvutamise loob kunstnik uusi narratiive ja pakub nende kaudu ajaloo protsesside alternatiivseid kriitilisi käsitusi. Macuga teostes on tähtsal kohal iroonia, mille kaudu tuuakse esile isikliku ja kollektiivse ajaloo keerukad seosed.

Marksismi surm. Kõigi maade naised, ühinege! 2013. Villane seinavaip

Teoses „Marksismi surm. Kõigi maade naised, ühinege!” on autor Karl Marxi haua ümber paigutanud Tšehhi 20. sajandi fotograafi Miroslav Tichý (1926–2011) vuajeristlikud, naisekeha objektistavad fotod. Tichý oli ekstsentriline kunstnik, kes pildistas 1950. aastatel salaja oma kodulinna naisi, jäädvustades nende igapäevarutiini ja intiimsemaid hetki. Macuga feministlikus käsitusel on mehe pilgu läbi nähtud passiivsest objektistatud naisekehast saanud aktiivne subjekt.

Kollaaži pealkiri on parafraas kommunistlikust deviisist „Kõigi maade proletaarlased, ühinege!“, kus klassivõitluse asemel kutsutakse üles võitlusele patriarhaalse maailmakorra ja seksismi vastu.

11 Deimantas Narkevičius

(Leedu, snd 1964)

Pea. 2007. 35 mm film DVD-l, värv ja heli (vene- ja saksakeelne tekst ingliskeelsete subtiitritega)

Deimantas Narkevičius tegeleb oma loomingus sageli isikliku mälu ja poliitilise ajaloo vaheliste keeruliste suhtega. Filmi „Pea“ näidati esmakordselt festivalil „Skulptur Projekte Münster“ 2007. aastal. Algselt soovis kunstnik transportida Chemnitzist Münsterisse nõukogude skulptori Lev Kerbeli (1917–2003) Karl Marxi hiigelsonumendi, et ärgitada diskussiooni kommunistlike utoopiate ja nõukogude ajaloo sümbolite üle. Linnavalitsus ei andnud siiski luba ei originaalskulptuuri ega ka selle koopiat ajutiseks püstitamiseks linnaruumi. Nii esitas Narkevičius alternatiivse projektina filmi, milles 1960.–1970. aastatest pärinevad dokumentaalkaadrid, mis kujutavad skulptorit Marxi pead välja tahumas, on põimitud kokku lastega tehtud intervjuude ning piltidega inimeste igapäevaelust.

12 Vajiko Chachkhiani

(Gruusia, snd 1985)

Talv, mida polnud. 2017. Ühekanaliline HD-video, värv ja heli

Vajiko Chachkhiani videos on nähtud metafoori inimese vabanemisest oma ajaloo ja mineviku taagast. On see aga üldse võimalik? Samal ajal uurib kunstnik kollektiivset mälu ja üksikisiku kohta ajaloo suurtes narratiivides, millele viitab peategelase hiiglaslik raidkujut, mida ta veoauto järel veab, kuni see puruneb. Mis võimalused on üksikisikul oma isikliku mälu jäädvustamiseks kollektiivses mälus? Mille alusel otsustatakse, kellele, miks ja kuidas antakse kollektiivses mälus silmapaistev koht, et muuta ta ühise enesetaju osaks? Mil määral see mõjutab meie teadvust ja isiklikku sfääri?

13 Blue Noses Group

(Venemaa)

Aleksandr Šaburov (sünd 1965)

Vjatšeslav Mizin (sünd 1962)

Lenin pöörab hauas ringi. Sarjast „Väikesed inimesed“.

2005. Ühekanaliline video, DVD, värv ja originaalheli

Varsti pärast Lenini surma 1924. aastal pandi tema palsameeritud surnukeha välja Moskvast Punasel väljakul asuvas mausoleumis. Blue Noses Groupi sarja „Väikesed inimesed“ kuuluv installatsioon „Lenin pöörab hauas ringi“ naeruvääristab totalitaarriigi absurdsini viidud isikukultust ning ühiskondade vajadust taoliste sümbolite järele.

Tegemist on dogmasid murdva kunstilise aktiga, mis seab kahtluse alla nõukogude perioodi puudutavate ajaloonarratiivide adekvaatsuse tänapäeva Venemaal.

14 Leonards Laganovskis

(Läti, sünd 1955)

Perspektivnaya. 2009. Õli, lõuend

Leonards Laganovskise irooniline maal mängib keele, tähenduste, vastuolude ja absurdiga. See laseb meil tajuda mustvalgete kontseptsioonide ebareaalsust ja petlikkust. Taju nihestav pildipind, millel figureerib sõna „perspektiivne“, tekitab kognitiivset ebakõla. Vaadates pildi keskpunkti, mis eeldatavasti kujutab tulevikku, tekib kahtlus, kas ehk ei ole see hoopis minevik, mis pilgu endasse neelab? Ehkki visuaalse ruuporina pahvatab meile vastu sõna „perspektiivne“, puuduvad pildis endas otsesed viited tulevikule. Mustvalge range vaheldumine muutub peadpöörivaks, justkui andes mõista, et niimoodi edasi vaadates ei jõua me kuhugi. Laganovskis seab kahtluse alla inimese võime sirgjooneliselt tulevikku planeerida ja ennustada. Kui loome oma tulevikust vaid mustvalge kujutluse, on tulemuseks hoopis pidetus ja rahulolematuse, sest elu lihtsalt ei allu mustvalgele kontrollile, vaid on mitmehäälne ja -suunaline ning pidevas muutumises.

15 Jānis Kalmīte

(Läti, 1907–1996)

Rehi. Valik maale sarjast „Rehi“. 1970–1985.
Õli, lõuend, papp

Kogu loomise algusaastatel pöörasime põhitähelepanu Riia kunstigaleriides pakutavale peamiselt maailmasõdade vahel loodud läti modernistlikule kunstile. Aastatel 2005–2008 oli Läti kunstiturg väga aktiivne ning märkasime, et galeriides ja antiigipoodides võis üha enam leida USA-s ja Kanadas elanud läti pagulaskunstnike töid. Meile jäid kohe silma tuntud läti maalikunstniku Jānis Kalmīte tööd Läti maapiirkondadele iseloomulike rehehoonete (lt *rija*) motiividega, mille pildikeel meenutas väga Ameerika ekspressionistide maalitehnikat. Rehi oli paljudele Kirde-Euroopa rahvastele omane vilja kuivatamiseks ja peksmiseks kasutatav hoonetüüp, mida leidis eriti palju Eestis ja Lätis ning mõnel pool Soomes. Saime teada, et Kalmīte maalis sarja pagulusaastatel, muutes rehehoone motiivi võimsaks sümboliks, mis tugevdas välisläti kogukonna sidet oma Nõukogude võimu poolt okupeeritud kodumaaga ning selle kultuuri ja traditsioonidega. Välislätlastel oli kergelt liialdades tavaks öelda, et iga kodumaalt teisele poole Atlandi ookeani põgenenud lätlaste seinal ripub vähemalt üks Kalmīte rehemaal. Kunstniku enda jaoks oli iga selle sarja maali loomise protsess sümbolne kodumaa meenutamise ja mäletamise akt. See pakkus meile suurt huvi ja umbes kaks-kolm aastat otsisime teadlikult Jānis Kalmīte maale, et luua oma väike rehemaalide kollektsioon.

Tekst: Māris Vitols (2022)

16 Vladimir Arhipov

(Venemaa, snd 1961)

Gennadi Vladimirovitši vann-voodi. 2001. Segatehnika

Nikolai Haidarovi gaasitehniku mutrivõti. 2008. Segatehnika

Vladimir Antipovi liiklusmürgist lumelabidas. 1998. Segatehnika

Aleksandr Popovi pingist kelk. 1993. Segatehnika

Piimapakkidest põll; tundmatu autor. 1980. aastad. Segatehnika

Oleg Petrištševi auguga lusikas.
1994. Segatehnika

Vladimir Arhipov kogus Venemaa väikekülades elanud inimestelt igasuguseid veidraid objekte. Tarbekaupade ja materjalide pideva defitsiidi tingimustes meisterdati olemasolevat nutikalt ära kasutades uusi vajalikke igapäevaesemeid. Tulemuseks on veidi kummalised, ent igati praktilised tarbeasjad: pingist tehtud kelk, vann-voodi, piimapakkidest õmmeldud põll, liiklusmärgist labidas jne. Lisaks esemetele kogus Arhipov ka nende loojate isiklikke lugusid ja dokumenteeris asjade leidmise lood. Taaskasutuse mentaliteeti ei saa siin siduda keskkonnakaalutlustega, vaid pigem sümboliseerivad need omamoodi arheoloogilised leiud Nõukogude Liidu lagunemisega kaasnenud suuri ühiskondlikke muutusi ja tollast üleüldist vaesust, ent ka inimeste leidlikkust ja vastupidavust neis tingimustes.

17 Lucia Nimcová

(Slovakkia, snd 1977)

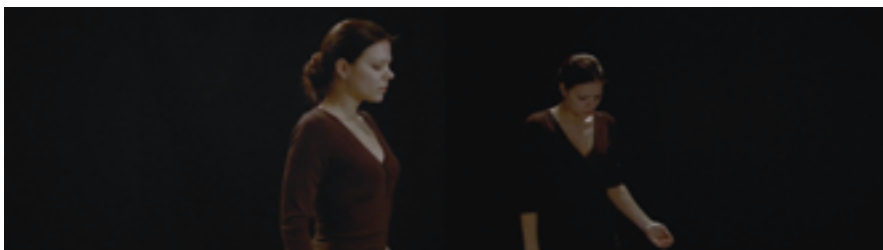
Võimlemine. 2007. HD video

Lucia Nimcová filmi tegelased teevad harjutusi, mida nad mäletavad kommunistliku korra ajast, kui hommikvõimlemine oli osa kodaniku päevarežiimist. Selles kummaliselt humoristlikus videos kujutud liigutused on osa kollektiivsest mälestusest. Samas ilmneb filmist selgelt, et vaatamata katsetele propageerida homogeenset tervetest ja tragidest inimestest koosnevat ühiskonda, ei suutnud kommunistlik tervishoiupoliitika siiski kehade eripärasid maha viilida. Need võimlemiskavad erinevate kehade esituses mõjuvad dialoogis ümbritseva ruumiga ja taustaks kostvate olmehelidega kuidagi väga loomulikult. Meie kehasse salvestunud mälu on üks osa meie subjektsusest. Nii põimub Nimcová videos kollektiivne kehapoliitika ajalugu – püüded inimkeha reguleerida – isiklike kehamäludega. Võluval ja soojal moel annab autor kehale ja kehamälule veenva agentsuse.

18 Viktor Alimpijev

(Venemaa, snd 1973)

Nõiduslik sahin. 2011. Kahekanaliline HD-video, värv ja originaalheli

Viktor Alimpijevi videos toimib tekst nii luule kui ka omamoodi maakaardina. Tantsija esitab kunstniku kirjutatud monoloogi, milles põimuvad neitsi Maarja ülistus ja juudi-rumeenia poeedi Paul Celani (1920–1970) looming. Teksti retsiteerides otsib tantsija oma kehal sõnadele kõige täpsemat füüsilist asukohta. Ekraanide asünkroonsus nihestab ajataju ja aja linearsust, muutes tantsija ja teksti vahelise suhte abstraktseks ja nõiduslikuks. Kuigi esitus toimub laval, ei ole

tegemist institutsionaalse, vahendiks muudetud kehaga — me ei näe oma riiki esindavat sportlast või baleriini, vaid universaalsemate ja sügavamate väärtuste tekstilist-kehalist manifestatsiooni. Tantsija kompavad liigutused, millega ta oma keha kaardistab, loovad kooskõla, mida Alimpijev poeetiliselt võrdleb „nõidusliku sahinaga“.

19 Adrian Paci

(Albaania/Itaalia, sünd 1969)

Tema. 2019. Akrüül, õli, lõuend

Adrian Paci maal „Tema“ kuulub samanimelisse maalisarja, mis keskendub mehekeha liigutustele. Kunstnikku on inspireerinud Camillo Negro (1861–1927) film, milles on jäädvustatud Torino sõjaväehaigla neuropatoloogia osakonna patsiente pärast Esimest maailmasõda. Paci maalil kujutatud figuuris peegelduvad kehasse salvestunud mälestused traumaatilistest sõjasündmustest ja -kogemustest ning nende mälestustega kaasnev hirm ja paanika, mida väljendatakse vaid žestidega. Oma algupärasest kontekstist välja lõigatuna saab sellest kehamälust intensiivne, abstraktne ja poeetiline koreograafia. Sel viisil ajaloolise materjaliga ümberkäimine on omamoodi töö mäluga: traumeeritud vaimu ja keha kaudu väljenduvad kogemused muudetakse teadlikult nähtavaks ja tajutavaks.

20 Alice Kask

(Eesti, sünd 1976)

Nimetu. 2011. Õli, lõuend

Alice Kask kujutab esmapilgul tähtsusetuid pildikesi, mis maaliruumis omandavad aga universaalse tähenduse. Kaks erinevat, kuid omamoodi sarnast tegelast — dünaamiline figuur ja abstraktses ruumis ootel seisev kilekott — muutuvad justkui millegi sümboliks, suurtes narratiivides tähelepanuta jäävate, mööduvate hetkede salvestuseks kahemõõtmelisel ja staatilisel maalipinnal. Balansseerimine liikumise ja liikumatuse vahel tekitab pinget ja ootust. Objekti, figuuri ja ruumi vahekorra kõrval tõuseb esile ajaline mõõde. Näeme põimumas kahte ajarežiimi — üks tegevus ja hetk pole veel lõppenud ning pole võimalik ennustada, mis juhtub järgmiseks. Nii rebib kunstnik meid lahti lineaarsusest, pannes küsima olemise ja aegruumi teistlaadi kogemise ja käsitluste järele.

Nimetu. 2009. Õli, lõuend

21 Dmitri Gutov

(Venemaa, snd 1960)

Sula. 2006. Ühekanaliline video, DVD, värv ja heli

Varakevadeliselt lagunenenud küladeelsetel porilombist välja ronida püüdev mees on kunstnik ise. Videot „Sula“ läbivad mitmed aegruumilised, kultuurilised ja ajaloolised viited, mis toovad esile ajalooliste protsesside sinusoidse dünaamika – revolutsioonilise entusiasmi vaheldumise pettumuse ja tagasilöökidega.

Teose pealkiri viitab Hruštšovi sulajale, aga ka Gorbatšovi perestroikale. Video taustal mängib Dmitri Šostakovitši (1906–1975) muusika. Šostakovitši isiklik ajalugu äratub omakorda ellu mälestusi 1930. aastatest, Stalini repressioonide aja algusest. Kas vägivaldse ajaloo järel on üldse lootust helgemale tulevikule või jäämegi kinni kollektiivse vägivalda lõputusse mülkasse?

22 Artur Żmijewski

(Poola, snd 1966)

Laulutund 1. 2001. Ühekanaliline video, värv ja originaalheli

Artur Żmijewski on kunsti määratlenud kui „tegevusse rakendatud filosoofiat“, sidudes selle mõiste kunstipraktikaga, mis destabiliseerib poliitilist, sotsiaalset või religioosset *status quo*’t. Żmijewski loob kunsti kaudu konfliktsituatsioone eesmärgiga ümber korraldada sotsiaalseid suhteid.

Ka selles videoteoses avaldub see filosoofia sotsiaalsete struktuuride nihestamisena. Filmis osalevad lauljad on Varssavi kurtide instituudi lõpetajad, kellel kunstnik on palunud esitada orelimuusika saatel Jan Maklakiewicz (1899–1954) „Poola missat“ (1944). Kuigi esinejad enda esitatud muusikat ei kuule, tunnevad nad ülesandest ilmselgelt rõõmu. Kakofooniliste helide taustal tõstatab video küsimuse ühiskonna hoiakutest puuetega inimeste suhtes, kellesse suhtutakse kui teistsugustesse ning kellel sageli puuduvad võimalused kollektiivses tegevuses osaleda, ja toetab nende õigust eneseväljendusele.

„Laulutundi“, mis ei vasta meie ootustele traditsioonilise kirikulaulu suhtes, võiks käsitada ka religioossete tavade kriitilise uurimisena. Sidudes dissonantsed inimesed kooskõlaliste pillihelidega, vaidlustab teos tonaalse muusika ülimuslikkust muude muusikasüsteemide suhtes.

23 Rasa Jansone

(Läti, snd 1973)

Elas kord naiskunstnik. Vahel — kõige ootamatutel ja ebasobivamatel hetkedel — leidis ta oma teelt sinna raasukestena poetatud mälupilte: tõrelev ema või peapesu ülemuselt, lapse pahameel selle üle, et vanematel pole tema jaoks aega. Kõik need hetked olid tardunud kivikesteks, mida saab kokku lugeda, liigitada ja kindlasse süsteemi sättida. Vahel tegid need mäluraasukesed naiskunstnikule meelehärmi ja ta vormis need merevaigukujukesteks, muutes need omaette kunstiteosteks. Need on mälestused kellegi isiklikest kogemustest: ujedad ja argised, kuid õiges valguses ja õige nurga all vaadatuna säravad need nagu ehtsad vääriskivid.

Ehk ongi see õige viis, et loendada ja mõõta Aega: inimelu tõelist valitsejat.

Tekst: Rasa Jansone (2008)

Kaotatud aarded. 2008.
Installatsioon

24 Matei Bejenaru

(Rumeenia, snd 1963)

Iași kõrgepingelabor. Sarjast
„Kahe maailma vahel“. 2011.
Epson Digigraphie tinditrükk

„Kahe maailma vahel“ on loominguline projekt, mis jäädvustab Rumeenia kommunistliku režiimi aegseid muuseume, teaduslaboreid, avalikke ruume ja tööstushooneid, mis toona täitsid ratsionaalsete teadmiste kujundamise rolli, kuid mis uues ühiskonnas ei oma enam kohta ega väljundit. Fotodel on kujutatud kahest mäluasutusest alles jäänud esemed, mille kaudu on vahendatud ajalooline mälu. Kunstniku jaoks peegeldub neis kujutistes pärast 1989. aastat toimunud mentaliteedi muutus. Bejenaru leiab, et möödunud aegadest pärinevaid keskkondi ja institutsioone külastades või vananenud tehnoloogiate peale mõeldes on võimalik teataval määral tagasi pöörata unustamisprotsessi, mille käigus on sotsialistlik modernism meie mälust aeglaselt kustumas ning varasema ühiskonna teadusideaalid asendunud tarbimiskeskse tulevikuvisioniga. Kunstniku jaoks on see oluline, kuna võimaldab neid protsesse ja ühiskonna praegust olukorda kriitiliselt mõtestada.

Iași loodusmuuseum. Sarjast
„Kahe maailma vahel“. 2015.
Epson Digigraphie tinditrükk

25 Vendula Knopová

(Tšehhi, snd 1987)

Õppevideo. 2015. Ühekanaliline video, DVD, värv ja originaalheli

Vendula Knopová mängulise, kuid ehmatavalt otsekohese video peategelane on kunstnik ise, kes vaatab perekonnapiltide albumit. Fotod on valitud tema ema arvuti kõvaketta fotokaustast pealkirjaga „Suured lapsed“. Kunstnik rikub ja muudab fotosid ning täiendab neid uute joonistustega. Knopová, kes on intervjuudes nimetanud ennast huumori saadikuks, näitab üles mängulist ja mõneti vastuolulist suhet enda ja oma pereliikmete piltidesse. Fotosid – mälu dokumente – käsitleb ta üsna ebatavaliselt, otsekui selleks, et rõhutada perekonnaalbumite omalaadset, vahel üsna juhuslikku või isegi vägivaldset olemust. Ent selles juhuslikkuses peitub ka sügav otsekohesus ja ausus. Selliselt konstrueeritud isiklik mälu on dünaamiline, mitmesuunaline, vastuoluline ja kihiline, kuid mõjub ka väga orgaaniliselt ja loomulikult.

26 Severija Inčirauskaitė-Kriaunevičienė

(Leedu, snd 1977)

Tappa rahu nimel. 2016. Installatsioon. 10 sõdurikiivrit ja sõdurikampsunitest tehtud vaibad. Ristpiste, puurimine ja tööstuslik nõelaugustamine

„Kill for Peace“ („Tappa rahu nimel“) on New Yorgi rokkbändi The Fugs Vietnami sõja vastase protestilaulu (1966) irooniline pealkiri. Muusikalise tegevuse kõrval kogusid bändi liikmed kuulsust silmapaistva osalemisega mitmesugustes värvikates aktsioonides, nagu näiteks katse Pentagon ümber piirata, et panna see mõtte jõul leviteerima – naiivpatsifistlik, kuid samas sügavalt sarkastiline akt. Sarnast meeolu kannab ka see teos, mille autor muidugi teab, kui naiivne on oodata inimkonnalt selle praeguse bioloogilise ja ühiskondliku arengu järgus universaalset rahumeelset kooseksisteerimist. Alati läheb ju vähemalt üks vaenupooltest – ja tavaliselt nad kõik – sõtta „rahu ja oma kodanike heaolu nimel“.

Installatsioonis on kasutatud mitmesugustes sõjatsoonides võitlevate riikide armeede kiivreid. Kontseptuaalselt ei kujuta see töö endast siiski vahest mitte niivõrd protestiaktsiooni, kui mõtisklust selle üle, miks inimesed, kes kuuluvad samasse *Homo sapiens*'i liiki, kuid erinevatesse kogukondadesse ja rahvustesse, võitlevad oma minevikuvarjudega nii erineval viisil. Kuidas suudavad mõned oma geneetiliste esiisade korda saadetud julmusi südamest kahetseda ja nende eest (ka rahaliselt, aga ennekõike moraalselt) lunastust otsida ja saada, samas kui teised peavad neid minevikupatte iga hinna eest kordama? Inimrühma ajalooline südametunnistus –

pealtnäha selline ebamäärane ja tabamatu mõiste — omandab äkki tohutu jõu ja lööb lõkkele ühe inimrühma reaalses vägivallas teise vastu, tuues kaasa veresauna.

Kas saame omistada teatavaid jooni või kollektiivset vastutust kogu rahvusele? Ajaloost on teada, kui ohtlik see olla võib. Samas on täiesti loomulik tunda ühiselt uhkust oma kodumaa geniaalsete teadlaste, suurte kunstnike ja sportlaste üle. Vahest on siis sama loomulik tunda kollektiivset süü- ja vastutustunnet oma kaasmaalaste korda saadetud kuritegude eest.

Tekst: Tomas Kriaunevičius (2016)

27 Joanna Piotrowska

(Poola/Suurbritannia, snd 1985)

Joanna Piotrowska sari räägib naistevastasest füüsilisest ja struktuursest vägivallast. Fotoseeria kujutab koduses keskkonnas noori naisi, kes poseerivad mitmesugustes enesekaitseõpikutes kirjeldatud asendites ja kelle kehad vahendavad mälestust vägivallast. Naiste poosid on ebaloomulikud ja häirivad ning pole aru saada, kas liigutused on sõbralikud või ähvardavad. Raske on öelda, kas fotodel kujutatud naised on ise agressiivsed või rünnatakse hoopis neid. Sarnaselt Piotrowska varasema sarjaga „Lämbe“ („Frowst“, 2014) on leitud, et teoses on vaatluse all „spontaanne psühholoogiline dünaamika ähvardava ohu õhustikus, kus koduseinte vahel võib aimata painavat ärevust ja lämmatavat ebamugavust“.

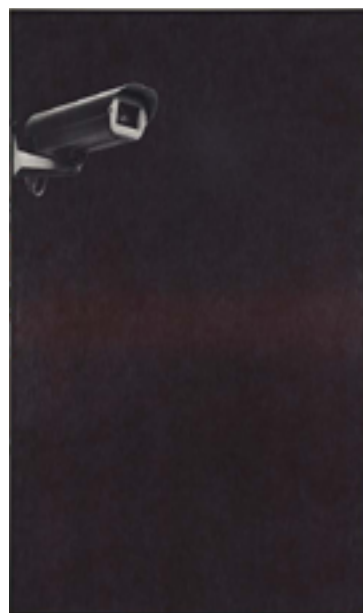
Sari „Enesekaitse“. 2015. Hõbeželatiin-käsitrukk

28 Kristaps Ģelzis

(Läti, snd 1962)

Esitlus. 2010. Pliats, paber

Kristaps Ģelzise hiigeljoonistused kujutavad fragmente ruumidest ja esemetest, mida seostame tõenäoliselt ennekõike jäädvustamise, taasesitamise ja kontrolliga. Ehkki motiivid on jutustavad, on raske aru saada, millisesse aegruumi on kunstnik nad täpselt paigutanud. Aeg mõjub neis teostes paigalseisva või ringiratast käivana. Seejuures läbib Ģelzise väga töömahukaid ja tehniliselt keerukaid pildipindu tumeda vägivalla eelaimdus. Kuigi fookuses näib olevat pigem millegi puudumine, tekitavad filmikaadritena mõjuvad pildid ärevust. Kes istub nende masinate taga ja konstrueerib lugusid info põhjal, mida nendega salvestatakse või taasesitatakse. Keda või mida jälgitakse ja kes seda kõike kontrollib?

Taas kord ei juhtu midagi. 2010. Pliats, paber

29 Tõnis Saadoja

(Eesti, sünd 1980)

Tõnis Saadoja otsib jääkuubiku sulamist visualiseerivas sarjas foto ja maali põimumis- ja põrkumispunkte. Põhimotiiviks on ta valinud pealtnäha tavalise loodusliku protsessi – jääkuubiku järkjärgulise sulamise. Saadoja lähenemine on äärmiselt hoolas, kannatlik ja detailitäpne. Kunstniku eesmärk oli maalida midagi otsekui ebaolulist ja harilikku, luua kompositsioon, kus tegevuse ja tähenduste mõttes suurt midagi ei toimu, pühendades samas pikalt ja põhjalikult aega kogu protsessi põhjalikule jäädvustamisele. Iga maal mõjub kui kaader filmilindilt: meie ees rullub lahti üks väike lugu. Seejuures ei ole fookuses mitte niivõrd selle loo algus või lõpp, vaid tähelepanu nihkub pigem nähtamatule ruumile kaadrite vahel. Keskendumisega protsessile endale tõstab kunstnik esile ajatuse, muutes selle nähtavaks ja käegakatsutavaks.

Jääkuubiku sulamine. 2003.
20 õlimaali HDF-plaadil

30 Ievgen Petrov

(Ukraina, sünd 1972)

Sellel maalil näeme otsekui julma ettekuulutusena möllamas agressiivset, hullunud looma sünge hangunud maastiku taustal – täna südantlõhestavana mõjuv apokalüptiline kaader.

Dirt. 2012. Oil on canvas

Petrovi loomingus on koerad sage motiiv.

2014. aastal toimus Māris Vītolsi algatusel Riga Art Space'is näitus „Petrovi koerad“. Kunstnik on koeri käsitanud „kontseptuaalsete tegelastena“, seades nende kaudu üpris halastamatult kahtluse alla käsitluse inimesest kui ratsionaalsest loomast. Ta on öelnud: „Maalin seda, mis mind reaalsuses ärritab. Koerte puhul maalin tihti iseennast.“ Petrov on kujutanud loomi olukordades, mille on provotseerinud inimene, kelle loodud on ka kogu stsenaarium ja tegevusruum. Inimeste kujundatud maailma ja seal valitsevaid suhteid tajub Petrov pigem õelate, ebaõiglaste ja ebainimlikena.

31 Rustam Mirzoev

(Ukraina, snd 1974)

Lumi on justkui looduslik amneesia, tänu millele saame kevadel uuesti avastada maastikke, vorme, struktuure ja keskkondi ning talvel meenutada suve. Tuttavate märkide kadumine, maastiku ja linnaruumi visuaalne ja psühholoogiline muutus on vaid näiv, sest materjal, pinnavorm, post või maja sulab taas millekski tuttavlikuks. Kas paiku ja objekte on lihtsam mäletada, kui need on detailirohkemad nagu lumeta perioodidel, või jäävad paremini meelde just abstraktsed vormid, milleks lumi meie tuttava ümbruse muudab? Kas nostalgiat loob kaduvustunne, mida tekitab kõige üle laotuv lumevaip, või hoopis tuttavlike märkide, nagu lume all vaevu aimatav mänguväljak, äratundmine?

Kaks ratast. 2012. Õli, lõuend

Mirzoevi maal ei ole aga kantud magusast nostalgiast, vaid selles peegeldub aja peatumise pinge. Ootus. Need rattad pärineksid nagu mingist teisest aegruumist. Kui lumi kätkeb poeesiat, rahu ja õrnust ning aitab meeli ja mälu puhastada, siis sõda — mis samuti muudab tuttavaid paiku ja ruume tundmatuseni — katab kõik valusa trauma- ja kannatuselooriga.

32 Krišs Salmanis

(Läti, snd 1977)

Leitsak. 2009. 35mm film DVD-l, värv ja originaalheli

Krišs Salmanise video peategelane on Läti idülliline suvemaastik taluhoonetega. Esmapilgul tegevusetu ja tüüne stseen peidab endas ootamatut puänti.

Maastikke võib vaadelda kui ühte mälu kandjat. Vaataja kogeb ka aja- ja reaalsustaju nihestumist. Tuttavates maastikes aset leidvad muutused jäävad sageli märkamatuks, kuna planeeti Maa muutvad protsessid on väga aeglased. Harilikult aktiveerivad või kujundavad meie maastikumälu inimeste esile kutsutud muutused: hävitatud metsad, uued hooned ja põllulapid, istutatud taimed, hooldatud teed ja kuivendatud sood. Inimesed lähtuvad maastikku vaadates ja kujundades tihti oma kasust ja vajadustest. Seega kätkeb maastik võimusuhteid looduse, inimese ja teiste loomade vahel. Selleks, et tajuda „kasutat“ ning suuta olla tähelepanelik ja hooliv, tuleb käiku aeglustada.